

תמים במעשיו

יוצא לאור ע"י

ועד התמימים העולמי

יו"ר: הרב מנחם מענדל שי' קנלסקי

טלפון: 0504.730.500

דוא"ל: vaadahtmimiilm@gmail.com

עריכה: ר' אהרן שי' מינצברג, ר' אלעזר שי' הלוי חפר

עימוד ועיצוב: *y.w. graphicdesign*

© כל הזכויות שמורות

5786-2026

פתח דבר

'תמים' - כך מכונה הבחור הלומד בישיבת 'תומכי תמימים'. עפ"י מאמר הבעש"ט ששמו של כל דבר מורה על תוכנו ועניינו, כך גם השם "תמים" - מורה על מהותו ועניינו של תלמיד 'תומכי תמימים'.

דרישתם של רבותינו נשיאינו - נשיאי הישיבה - היא, שכל מעשיו ופעולותיו של בחור הלומד בישיבה יהיו 'תמימים' - שלמים.

לימוד תורתו שלם הוא; וכפי שביאר כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע (אג"ק אדמו"ר מהור"י צ"צ נ"ע ח"י עמ' ד, ושם עמוד שסח), שהישיבה נקראה בשם 'תומכי תמימים' משום שבה לומדים "תורת ד' תמימה". אין מסתפקים בלימוד ה'נגלה' בלבד, אלא לומדים אף את תורת החסידות, וגם **אופן** לימודו הינו שלם - מתוך יראת שמים, ובלשון כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע (קונטרס עץ החיים פכ"ב): "לנטוע בהם איזה הרגש פנימי באהבת ה' ויראת ה'".

אך אין זה מספיק. גם מעשיו והנהגותיו של ה'תמים' 'שלמים' הם, 'תומכי תמימים' אינה מסתפקת בכך שלימודו של ה'תמים' יהיה כראוי - אלא כל יומו הוא 'שלם'.

ואכן, יומו של 'תמים' אינו כיומו של בחור בשאר הישיבות. החל מהקימה בבוקר, ממשיך בהכנתו ובעמידתו להתפלל, ולאחר מכן בעת התפילה, וכך גם באופן לימודו מיוחד ושונה הוא ה'תמים'. לא זו בלבד, אלא אף בזמני ההפסקות - גם אז הוא שונה, כל הנהגותיו צריכות להיעשות מתוך יראת שמים חסידית.

בנוסף לכך, זכינו בהוראות ודרישות נוספות, כגון התוועדויות, התעסקות בהפצת המעיינות חוצה ועוד ועוד.

אך, דא עקא, הוראות ודרישות אלה פזורות הן בריבוי מקומות ונאמרו בזמנים שונים, ולא תמיד יודע ה"תמים" היכן למוצאן ומהן דרישות הרבי ממנו לאשורן. לפיכך, כדי להקל על כל בחור לדעת מהו סדר היום המצופה מ"תמים", הננו מוציאים לאור ליקוט "תמים במעשיו".

ה"ליקוט" נכתב בסדר מסודר לפי נושאים; החל מסדר יומו של תמים, אופן תפילתו ולימודו, וממשיך בעניינים הנוגעים בחיי היום-יום של הבחור ובהוראות המיוחדות של הרבי הנדרשות מתמימים בפרט ומחסידים בכלל, כמפורט בתוכן העניינים.

כיוון שכל הוראה וכל נושא מהווים עולם מלא בפני עצמו, ולא ניתן להקיף במסגרת זו את מלוא דברי הרבי המתייחסים אליהם, השתדלנו להגיש את הדברים הנוגעים למעשה כשהם ערוכים ומתומצתים, תוך שימת דגש על חשיבותו של כל עניין. ראוי להדגיש כי חלק מהדברים המובאים בליקוט אינם בגדר 'הנהגה חסידית' גרידא, אלא הלכות פסקות ממש, המובאות כאן מנקודת המבט החסידית ובתוספת דברי הרבי עליהן.

חשוב לציין: ליקוט זה אינו מתיימר להקיף את כל ההוראות והדרישות של רבותינו נשיאינו מתלמידי התמימים, ושגיאות מי יבין.

◦

לאור בקשות רבות, הערות והארות שונות שהגיעו למערכת, אנו מוציאים בזאת את המהדורה השניה של 'תמים במעשיו'.

במהדורה זו הושקעה עבודה רבה בדיוק המקורות ובהפנייה למראי מקומות בגוף הערכים, כדי לאפשר עיון במקור הדברים. כמו כן, נוספו ערכים חדשים, תוקנו טעויות דפוס ושובצו 'פנינים' בערכים הקיימים.

אנו מודים מקרב לב לכל מי שהעיר, תיקן והציע במהלך הכנת המהדורה החדשה. בקשתנו שטוחה לפני הקוראים להמשיך ולשלוח הערות, הצעות לערכים חדשים, וכן תיקונים נחוצים לכתובת המייל: 770arimi@gmail.com, על מנת שנוכל לתקנם במהירות הבאות.

◦

תודתנו נתונה להרה"ח ר' **דב מנחם שי' דברוסקין**, הרה"ח ר' **יעקב יוסף שי' קופרמן** והרה"ח ר' **אלישיב הכהן שי' קפלון**, על הגהת החומר, הייעוץ וההכוונה. תהי משכורתם שלימה מן השמים.

לעריכת קובץ זה הסתייענו רבות בספרים שכבר יצאו לאור, המלקטים את הוראותיו של הרבי לתלמידי התמימים, כדוגמת "דעם רבינו'ס קינדער" בהוצאת אהלי תורה ו"תומכי תמימים" בהוצאת קה"ת, ותודתנו נתונה להם על כך.

o

יהי רצון שאכן ליקוט זה ישיג את מטרתו, לחזק את הליכתם של תלמידי התמימים "בדרך ישרה אשר הורנו בדרכיו ונלכה באורחותיו נצח סלה ועד", אשר "בזה היא ההתקשרות" (היום יום, כד סיון), ונזכה במהרה להתראות עם כ"ק אדמו"ר - "מלך ביפיו תחזינה עיניך" - בגאולה האמיתית והשלימה, "קהל גדול ישובו הנה" תיכף ומיד ממש.

ועד תלמידי התמימים העולמי

ימי הכנה ליום ההילולא ג' תמוז ה'תשפ"ו
שנת הקכ"ה להולדת כ"ק אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

הערה כללית: בכל מקום שהוזכר בקובץ 'אגרות קודש' (בסתם) הכוונה לאג"ק כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו.

פרק א'

ראשית עריסותיכם

ראשית עריסותיכם

”דער אויבערשטער האט געהייסן לערנען חסידות, גיין אין וואסער און געבן צדקה (פארן דאווענען)!” [= הקב”ה ציווה ללמוד חסידות, ללכת למקווה ולתת צדקה (לפני התפילה)].

במילים בלתי רגילות אלו תיאר הרבי את טעותם של אלו הסבורים כי ההכנות לתפילה גוזלות מהם זמן יקר, שאותו יכלו לנצל להשקעה ולהתמדה בלימוד התורה. הרבי הסביר כי טעות זו נובעת מכך ששוכחים שהתורה היא ”חכמתו ורצונו של הקב”ה”; ואם כן, כיצד ייתכן שעניינים שעליהם ציווה הקב”ה בעצמו יהוו הפרעה ללימוד התורה?

פעמים רבות חזר הרבי על פתגמו של אדמו”ר הריי”צ²: ”ראשית עריסותיכם - תתנו לה' תרומה”. כלומר, מיד כשיהודי קם ממיטתו, עליו להקדיש את ראשית הזמן לה’³.

חסידים חונכו שתחילת היום מוקדשת להתבוננות בחסידות ולעבודת התפילה, כדי שכל היום כולו יהיה ”מואר באלוקות”. בפרק שלפניכם מובאות כמה מהוראות הרבי והנהגות הנוגעות לזמן זה של ”ראשית עריסותיכם”.

1. סה”מ תשי”א (מהדורה ישנה) עמ’ 19.

2. סה”מ תרצ”א עמ’ יז, וש”נ. שם עמ’ רה. אג”ק אדמו”ר מוהריי”צ ח”ב עמ’ תקמח. ובכ”מ.

3. ראה לקוטי שיחות ח”ב עמ’ 327.

אמירת "מודה אני"

ערך רב מייחס הרבי לאמירת "מודה אני", ובשיחות רבות מספור הדגיש את גודל המעלה והחשיבות הטמונות במילים אלו. אמירה זו מבטאת את עומק הקשר המהותי והעצמותי שבין היהודי לבוראו, וכפי שביאר הרבי:

"התחלת היום היא - "מודה אני לפניך", ביטול בתכלית, שכן, כל מציאותו ("אני") אינה אלא (הביטול ו)ההודאה להקב"ה ("מודה . . לפניך"),

. . כלומר: באמירת "מודה אני" - כל מציאותו של האדם אינה אלא ההודאה להקב"ה . . היינו, התמסרות והתאחדות בתכלית עם הקב"ה . . ואמונה זו נעשית היסוד לעבודה דכל היום כולו - שגם כאשר נרגשת מציאותו וצרכיו כו', יהי חדור בהביטול והקבלת עול"⁴.

מובן אם כן, שאמירת "מודה אני" אצל חסיד שונה ומיוחדת היא במהותה. שהרי אין אמירת "מודה אני" מסתכמת בהודאה גרידא לה' על שהחזיר את נשמתנו לעוד יום, אלא זהו גילוי הקשר הפנימי והעצמי של יהודי עם הקב"ה⁵, וממילא - ההכרה בכך שכל היום כולו, מתחילתו ועד סופו, צריך להיות חדור בכך ש"אני לא נבראתי אלא לשמש את קוניי"⁶.

ידועה במיוחד שיחת ש"פ תולדות תשנ"ב בה מפליא הרבי בגודל מעלת אמירת "מודה אני" של יהודי:

" . . התחלת היום דכאו"א מישראל - מקטן ועד גדול - היא, באמירת "מודה אני לפניך כו" תיכף ומיד כשניעור משנתו (לפני נט"י), היינו, שהיסוד לעבודה דכל היום כולו הוא הביטול וההודאה להקב"ה, עד כדי כך, שעוד לפני שנרגשת מציאות האדם, "אני", ישנו כבר הביטול וההודאה (להקב"ה), "מודה", שזהו הביטול וההודאה שמצד העצם שבנפש . . ."⁷

4. ספר השיחות תשמ"ז ח"א עמ' 297.

5. קונטרס 'עניינה של תורת החסידות' סעיף יא.

6. משנה ובריייתא סוף קידושין - ע"פ גירסת הש"ס כת"י (אוסף כת"י של תלמוד הבבלי, ירושלים תשל"ד). וכן הובא במלאכת שלמה במשנה שם.

7. ספר השיחות תשנ"ב ח"א עמ' 127.

ר' נחום סטילרמן שימש בנערותו כשליח במכולת של אביו בשכונת קראון הייטס. בין לקוחות המכולת הייתה הרבנית חנה, אמו של הרבי.

באחת הפעמים שבהן הביא נחום הצעיר משלוח לביתה, שאל אותה בתמימות: "מהי התפילה החביבה על הרבי?"

"כל התפילות חשובות", השיבה הרבנית, "אבל אתה צודק, ודאי יש אחת שחשובה מהשאר. אינני יודעת איזו תפילה זו אצל הרבי, אך בפעם הבאה שיבקר כאן אשאל אותו בשמך".

בשבוע שלאחר מכן, כשהביא משלוח נוסף, אמרה לו הרבנית: "אני שמחה מאוד שיש לי תשובה לשאלתך. זוהי תפילה קצרה מאוד: התפילה הראשונה שאנו אומרים בבוקר - 'מודה אני לפניך, מלך חי וקיים, שהחזרת בי נשמתִי בחמלה, רבה אמונתך'".

"זה הכל?" תהה נחום. "כן", השיבה הרבנית, "זוהי התפילה החביבה על הרבי"⁸.

אמירת ברכות השחר

"החייטני כמים קרים על נפש עייפה".

במענה נפלא ונדיר זה, השיב הרבי לילד קטן שכתב לו על החלטתו הטובה לומר בכל בוקר את ברכות השחר מתוך הסידור. במספר הזדמנויות הורה הרבי על החשיבות העצומה שיש באמירת הברכות, ובעיקר על הצורך לאומרן בסמיכות לזמן הקימה, כשהוא מדגיש שאין ללמוד דבר קודם אמירתן.

באחת משיחותיו עמד הרבי על הצורך לומר את ברכות השחר בכוונה ובמתנינות. דווקא משום שהן נאמרות בסמיכות ליקיצה - זמן שבו לעיתים קשה להתרכז בכובד ראש - יש להקדיש לכך תשומת לב יתרה⁹.

בספר 'היום יום'¹⁰ מורה הרבי כי אין לברך את הברכות קודם רחיצת

8. "הסיפור שלי" (jem) גליון 120.

9. ראה 'תוכן קצר' להתוועדות ש"פ נשא תנש"א. וראה גם סה"ש תרפ"ט עמ' 52. תש"ד עמ' 57.

10. פתגם ליום כ"ב מנחם אב.

הפה. כמו כן, כבכל דבר שבקדושה, יש לאומרן עם כובע וחליפה, מתוך רצינות וכובד ראש ודווקא מתוך הסיודור.

לסיום, ולהדגשת היוקר והחביבות המיוחדת שיש באמירת ברכות השחר, ראוי לציין את דברי הרבי אודות הנהגותיו של אדמו"ר הרש"ב¹¹ בעת אמירת 'ברכות השחר'¹²:

א. היה אומרם ללא חגירת אבנט. דבר זה מורה על קדושתן של ברכות השחר: אף שהיהודי לא התכוון לאמירתן ואף לא חגר אבנט - שעניינו להפריד בין ראשו וליבו לערווה, עדיין יש בכוחו לאומרן בקדושה ובטהרה.

ב. היה אומרם תוך כדי שהיה מסתכל בחלון. הנהגה זו מורה על כך שבכל מעמד ומצב שיהיה היהודי, ואף ששקוע בענייני העולם, יכול הוא "לפתוח החלון" ולהתקשר עם הקב"ה.

פנינים

הרה"ח ר' חיים בן-ציון רסקין ע"ה היה חסיד מקושר בכל נימי נפשו לאדמו"ר הרש"ב, ובמשך השנים אף זכה להיות "בן-בית" במעונו. הרבי קירבו באופן יוצא מן הכלל, קיבלו ל'יחידות' אף בזמנים שבהם לא קיבל קהל, ומסר לו הוראות אישיות וכלליות תוך שהוא מטיל עליו שליחויות ציבוריות רבות.

פעם אחת נקלע ר' חיים בן-ציון למסכת של קשיים ובעיות - הן עם אחד משכניו והן עם אחד מידידיו. הוא נסע אל אדמו"ר הרש"ב כדי להשיח את לבו, והרבי הורה לו כפתרון למצבו: עליך לומר את "ברכות השחר" - שבהן אנו מבקשים "שתצילנו . . . משכן רע ומפגע רע" - בכוונה גדולה ובקול רם¹³.

ואכן, החסיד ר' מענדל פוטרפס ע"ה העיד לימים כי ר' חיים בן-ציון היה אומר תמיד ברכות השחר בקול רם¹⁴.

11. ראה ברשימת היומן עמ' קלג (הפענוח - בעמ' תיז).

12. תורת מנחם - התוועדות ח"ה עמ' 83 ואילך.

13. וראה גם באגרות קודש ח"ח עמ' רו.

14. תדפיס מתוך הספר 'ועבדי דוד'.

טבילה במקווה

"חסידים היו הולכים לפני התפלה למקוה, לא כי היו חייבים עפ"י נגלה, אלא כדי להיטהר בטהרה פנימית עם בקשה מהקב"ה שירחם עליו ויתן לו רגש בעבודת התפלה בכלל ובתיקון המדות בפרט"¹⁵.

חסידים לאורך הדורות מסרו את נפשם על טבילה במקווה, ובימי החורף הקרים - אף היו שוברים את הקרח, על מנת שיוכלו לטבול לפני התפילה¹⁶.

הטבילה מועילה לתפילה שתהיה מקובלת יותר ומעלה את האדם למדרגה גבוהה יותר¹⁷. הרבי כותב שהטבילה נוגעת גם להוספה בחיזוק האמונה, "ובפרט כשהמדובר בנוגע לנוער ולאלו הנמצאים בארץ אשר ציני ה"א בה מראשית השנה עד אחרית שנה . . ."¹⁸.

השייכות של הטבילה אל התפילה, בנוסף לטבילה הנצרכת לטהרת הגוף, טמונה בתוכן הפנימי של הטבילה והתפילה. ובלשונו של הרבי:

"עבודה (תפילה) - לאחרי הקדמת טבילה במקווה: לא מבעי טבילת עזרא, שזהו דבר המוכרח, אלא טבילה בכלל שמביאה לידי (תוספת) טהרה . . . כי טבילה אותיות הביטל, וזוהי ההכנה להביטול דתפילה..."¹⁹.

מלבד הטעמים עפ"י חסידות, הרבי מציין שגם על פי נגלה יש לטבילה לפני התפילה הסבר; מובא בספרים שהאדם בקומו משנתו הינו ככהן המתכונן לעבודתו, והרי אין נכנסים לעבודה אלא בטבילה תחילה²⁰.

הרבי הזכיר כמה פעמים²¹ את דברי אדמו"ר הזקן בלקוטי תורה²² שישנן שלוש הכנות הנדרשות לתפילה, ואחת מהן היא הטבילה במקווה.

למרות החשיבות העצומה של הטבילה, בדורות הקודמים רבים מהחסידים לא טבלו מדי יום; ובדרך כלל טבלו רק ב'שני וחמישי', בערב

15. ספר השיחות תש"ר/ה'שי"ת עמ' 96.

16. ראה למשל ברשימות הרב"ש עמ' ק.

17. אגרות קודש ח"ד עמ' תז.

18. אגרות קודש ח"ט עמ' רנג.

19. תורת מנחם - התוועדויות ח"ט עמ' 16.

20. אגרות קודש ח"א עמ' תא.

21. ראה למשל הנלקט ב'שלחן מנחם' ח"א עמ' קמ.

22. תבוא מג, ב.

שבת ובשבת וכדומה. אמנם בדורנו נתקבל הדבר לחוק ומנהג לטבול מדי יום.

פנינים

מספר ר' הלל שיחי' זלצמן: בסמרקנד היו 'הרגשים' חסידיים שהפכו למנהג או חוק חסידי. למשל, ניגוב הגוף אחרי מקווה היה מופרך ומאוס לכל אחד. אלו שהיו מתנגבים אחרי המקווה היו משולים בעינינו לדמותו של 'בעל-בית' מגושם שמרגיש שצריך לומר לו תודה על כך שהולך למקווה...

אמנם משיחת הרבי בא' דראש חודש חשוון תשמ"ג²³ משמע שאכן יש להתנגב אחרי המקווה, ויש המהדרים בזה משום 'התקשרות', אך למקלחת אחרי המקווה אינני מבין איך יש מקום...

בכלל, זכורני, שכאשר היו מתלוננים לפני ר' בערקע חן ע"ה שמי המקווה מלוכלכים מסריחים או קרים הוא היה עונה תמיד: "כן, נכון, אנחנו מלוכלכים, מסריחים וקרים" ... אני רק מתאר לעצמי מה הייתה תגובתו של ר' בערקע אילו ראה את אלו שמתקלחים אחרי המקווה²⁴...

אכילת מזונות לפני התפילה

"אם לקולי ישמע . . יאכל קודם התפילה, היינו מזונות ג"כ"²⁵.

ביהיום יום²⁶ מובא מאמרו של אדמו"ר הצמח צדק לכלתו הרבנית רבקה: "בעסער עסען צוליב דאווענען ווי דאווענען צוליב עסען" [= מוטב לאכול בשביל להתפלל, מלהתפלל בשביל לאכול].

סיומו של הפתגם הוא שיש לעשות זאת בשמחה. "מני אז", כותב אדמו"ר הריי"צ, "נהי' להלכה פסוקה - בעסער עסען צוליב דאווענען, ווי דאווענען צוליב עסען"²⁷.

הרבי הסביר שדורנו זה הוא דור חלוש, ואי-האכילה לפני התפילה

23. תורת מנחם - התוועדויות תשמ"ג ח"א עמ' 385-386.

24. סמרקנד עמ' 90.

25. אגרות קודש ח"ד עמ' תל.

26. פתגם ליום י' שבט.

27. אגרות קודש אדמו"ר מוהריי"צ ח"ד עמ' שח.

עלולה להזיק לכוונה בתפילה. וכפי שאמר הרבי ביחידות לר' יצחק מאיר שיחי' גורארי':

"די מזונות פארן דאווענען דאס מוז מען האבן, וויילע אז ניט איז דאס מבלבל לתפילה"²⁸ [= אכילת המזונות לפני התפילה מוכרחת להיות, כיוון שאם לא, זה מבלבל לתפילה].

על כן, על מנת שיהא ניתן "להתפלל" כמו שצריך, יש לאכול מזונות לפני התפילה בכדי שיהיה כוח לכוון ולהאריך בתפילה; ואין "להחמיר", כביכול, על עצמו בעניין זה (כמובן, האכילה צריכה להיות לשם התפילה ולא לשם האכילה).

אף שהסיבה הפשוטה לאכילה לפני התפילה היא - כאמור - מפני חלישות הדור, בפנימיות וברוחניות העניינים - הטעם הוא מפני שבירור הגשמיות נעשה קל יותר בדורות האחרונים, לפי שבני" עוסקים כל הזמן בבירור הניצוצות, וכבר נתבררו ריבוי ניצוצות. לכן, גם קודם התפילה ישנו הכח לברר את הדבר הגשמי, אלא שזהו רק כאשר הדבר נעשה בשביל התפילה. הרבי למד מכך הוראה, שבימינו אלה יש כח לצאת מכל המיצרים והגבולים, ו"לא נפלות היא" - צריכים רק לעסוק ולפעול בדבר²⁹.

פעם אמר הרבי למישהו אודות אכילת מזונות לפני התפילה: "פון א מנהג חסידים איז ניטא וואס צו שעמען"³⁰ [= ממנהג חסידים אין מה להתבייש].

פנינים

סיפר הרב אהרן יעקב שווי ע"ה: אחי, הרב אייזיק שווי ע"ה היה מהדר שלא לאכול קודם התפילה. כשנכנס ליחידות, אמר לו הרבי: "שמעתי שאתה לא אוכל קודם התפילה, לא נכון לנהוג כך. תתחיל לאכול בכל יום קודם התפילה, ובכדי לתקן את מה שעד עתה לא אכלת קודם התפילה - תשפיע לכה"פ על שלושה מחבריך שיתחילו לאכול קודם התפילה!"³¹

28. 'תשורה' וילימובסקי-קארף (כ"ז סיון תשע"ז) עמ' 63.

29. תורת מנחם - התוועדיות ח"ח עמ' 65.

30. דעם רבינס קינדער עמ' צה.

31. תפארת אי"ש עמ' עא.

לימוד חסידות לפני התפילה

"הזמן המסוגל ללימוד דא"ח הוא בבוקר קודם התפילה. המחשבה בדא"ח בטלית ותפילין קודם התפילה פועל הרבה בתפילה שאחר כך, ובהנהגה בכל היום. ועצם המחשבה היא באופן אחר מכמו בזמן אחר וקרוב אל עצמו יותר, וממילא פועל יותר והא בהא תליא - זה תלוי בזה"³².

כך מסכם אדמו"ר הרשב"ב את המעלה העצומה ואת הצורך החיוני ללימוד חסידות משך זמן קודם התפילה.

לכל לראש, יש לדעת כי לימוד חסידות והתבוננות בגדולת הא"ל כהכנה לתפילה אינם חידוש חסידי, אלא הלכה פסוקה וברורה; כפי שכותב רבינו הזקן בשולחן ערוך: "קודם התפילה יחשוב מרוממות הא"ל יתברך ושפלות האדם ויסיר כל תענוגי אדם מלבו"³³.

הדרך להתבונן ב"רוממות הא"ל יתברך" הוא ע"י לימוד תורת החסידות שנתגלתה ע"י הבעל שם טוב הקדוש, דווקא היא מלמדת את האדם מהי "רוממות הא"ל" וכיצד ניתן להגיע להכרה בה"³⁴.

כמורכך, ראוי שהלימוד וההתבוננות יהיו קודם כל תפילה, גם במנחה וערבית³⁵, אך בעיקר ההדגשה היא לפני תפילת שחרית, וכפי שנכתב לעיל מדברי אדמו"ר הרשב"ב.

באחת משיחותיו, ביאר הרבי עומק נוסף בגודל ההכרח ללימוד חסידות לפני התפילה, בכך שדווקא הלימוד בתורת החסידות - שעניינה לבאר ולגלות ליהודי על גדולת ה' מחד, ושפלות האדם מאידך, הרי זה גורם ליהודי שתפילתו תהיה "בקשת צרכיו" - שזהו עניינה של התפילה עפ"י תורה - משום שמתווקק להידבק באלוקות. וממילא מובן, אשר יהודי שאינו לומד חסידות לפני התפילה, הרי לעולם לא יחוש את גודל נחיתותו, ולא יעורר כלל צימאון להתחבר ולהתקשר עם אלוקות,

32. קונטרס 'עץ החיים' אות כה.

33. שולחן ערוך אדה"ו אורח חיים צ"ח, א.

34. ראה תורת מנחם - התוועדויות תשמ"ב ח"א עמ' 315, וראה ב'פנינים'.

35. שם.

ולעולם תפילתו לא תהיה "בקשת צרכיו" לאמיתתה, וכפי שמתבטא הרבי:

"יהודי שאינו לומד תורת החסידות, "א עולם ישער" - יכול לחיות שבעים שנה מבלי לטעום טעמה של תפילה אמיתית"³⁶.

באיגרותיו של אדמו"ר הרי"צ מצאנו ביטויים מעניינים בהקשר זה: "דזה כלל ידוע אז מיא קאן זעך ניט שטעלן דאווענען [= לא ניתן ל'העמד' לתפילה] בהתעוררות אהבה ויראה, שלא יהי' הקדמת התבוננות, וההתבוננות, הנה בהכרח שיוקדם לו הלימוד"³⁷, התבטאות נוספת ישנה מאדמו"ר הרי"צ "און אז מיא לערינט דוואנט זיך און אז מיא דאווינט לעבט מען"³⁸ [= כשלומדים אפשר להתפלל, וכשמתפללים אפשר 'לחיות'].

במכתב הבא, אותו כותב הרבי לא' שהתאונן ע"כ שאין הוא מרגיש כיצד פועלת עליו התפילה, מבאר הרבי שהעדר לימוד חסידות לפני התפילה שולל את האפשרויות שהתפילה תהיה כדבעי, וממילא גם שתפעל על חיי היום-יום של המתפלל:

"ומה שמבקש עצה בהנוגע לענין התפילה - שאינו מרגיש ענינה במחשבה דבור ומעשה ואינה משפיעה עליו, הנה אין פלא בדבר, לאחר פסק המשנה "אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש", ופרש"י "הכנעה (ושפלות)", שלשון המשנה בזה הוא ציווי וגם הודעה - שאי אפשר שתהיה התפילה כדבעי אם אין הקדמת ענין ההכנעה.

וענין ההכנעה אי אפשר שיבא מצד עצמו, כיון שהאדם הוא מציאות. ונוסף על זה הרי יצרו הרע אקדמיה לטעניתה.

אבל - בראתי יצה"ר בראתי לו תורה תבלין, שהתורה מגלה תרופה גם לענין הישות והמציאות שממנה הגאווה, והוא על ידי לימוד שיכול להביא להכנעה וביחד עם זה גם לעבודה (זו תפילה) מתוך שמחה. וכמרז"ל שאין עומדים להתפלל אלא מתוך שמחה. והוא לימוד החסידות, דא"ח, המביא לאהבתו (שמעורת שמחה) ויראתו (שמעורת הכנעה ושפלות)"³⁹.

36. תורת מנחם - התוועדויות ח"ח עמ' 283.

37. אגרות קודש אדמו"ר מוהרי"צ ח"א עמ' רס.

38. שם, עמ' תלט.

39. אגרות קודש ח"י עמ' רלד.

את החשיבות הרבה בלימוד חסידות לפני התפילה ניתן ללמוד מכך שהרבי דאג לעניין זה גם "מחוץ לליבאוויטש", כפי שנראה במקרה הבא:

כאשר ביקר האדמו"ר מרחמסטריווקא בשנת תשכ"ז אצל הרבי התעניין אצלו הרבי בסדרי הלימוד בישיבת 'מאור עינים' - בה לומדים בחורי חסידות רחמסטריווקא.

האדמו"ר מרחמסטריווקא ציין שבמשך השבוע לומדים גמרא הלכה ופוסקים ואילו בשבת מוסיפים ללמוד חסידות.

שאל הרבי, מדוע שלא יהי' שיעור חסידות קבוע? מדוע שלא ידע בחור חסידי איך צריך להתפלל?

וסיים הרבי, שכאשר כתוב במשנה: "אין עומדים להתפלל אלא מתוך כובד ראש", וכנפסק בשולחן ערוך, הרי הכוונה היא כפשוטו להתבונן בגדולת ה', ולא ניתן להגיע להתבוננות זו מפרשת "ויגש אליו יהודה", אלא רק ע"י לימוד פנימיות התורה, דברי אלוקים חיים, שהיא מבארת גדולת ה'!⁴⁰

פרק תניא

בשבת פרשת 'אחרי' תשמ"ט, עורר הרבי על החיזוק וההוספה בלימוד התורה, ומנה שיעורים ועניינים שונים שבהם יש להוסיף. בין הדברים, עורר הרבי על "המנהג הטוב שנהגו חסידים בדורות שלפנינו וגם בדורנו, ללמוד פרק תניא בכל יום לפני תפילת הבוקר. וכדאי לפרסם ולחזק מנהג זה, שבקיומו מקיימים מצוות עשה מן התורה של לימוד תורה שבכל פה"⁴¹.

בחלקה הלא מוגה של השיחה מובא כי הרבי הוסיף:

"ולפלא שמנהג זה אינו מפורסם, אף שגם בדורנו היו חסידים שנהגו כן, כפי שראיתי בעצמי. (הרבי חייך ואמר:) לא שאלתי אצלם אם לימוד זה נעשה לפני התחלת התפילה ממש - כולל לפני

40. 'בצל החכמה' עמ' 22.

41. תורת מנחם - התוועדויות תשמ"ט ח"ג עמ' 68.

אמירת 'הריני מקבל עלי מצות עשה של ואהבת לרעך כמוך', או לאחריה; אך מסתבר לומר שלימוד זה היה לפני התחלת התפילה ממש, עוד לפני 'הריני מקבלי', כלומר: תחילה למדו פרק תניא, ורק אחר כך פתחו את הסיפור והחלו מ'הריני מקבלי'".⁴²

יש להדגיש כי לימוד פרק תניא לפני התפילה הוא עניין נוסף ונפרד משיעור התניא היומי (כחלק משיעורי חת"ת). את השיעור היומי, ככל שיעורי התורה הקבועים, יש ללמוד לאחר התפילה, כפי שיפורט במקומו.

פנינים

בהתוועדות "סיום הלכות ברמב"ם" שנערכה ב־770 בט"ו שבט תשנ"ב, עורר ר' דוד רסקין ע"ה על חשיבות לימוד פרק תניא לפני התפילה, ובהקשר לכך סיפר את הסיפור הבא:

בחור אחד, כתב לרבי בעת כניסתו ליחידות את סדר יומו, אך לא הזכיר אודות לימוד פרק תניא לפני התפילה. פנה אליו הרבי ושאל: "ומה עם המנהג ללמוד פרק תניא קודם התפילה? האם המשפיע אצלכם לא עורר על דבר זה?"⁴³...

נתינת צדקה לפני התפילה

"יתן בכל יום (לפני התפילה) צדקה. אם אין קופת צדקה - יניח את המטבעות בצד, עד שיגיע למקום שיש בו קופת צדקה"⁴⁴.

נתינת צדקה לפני התפילה הינה הלכה פסוקה בשולחן ערוך⁴⁵. מקור הדברים הוא מהגמרא בבבא בתרא האומרת כי "רבי אלעזר יהיב פרוטה לעני והדר מצלי" ודרש על כך את הפסוק "אני בצדק אחזה פניך".

ביאגרת הקודש' ס"ח מסביר אדמו"ר הזקן כי תפילה ממשיכה למטה הארה ונקראת חסד ה'. מכיוון שכל המשכות מלמעלה תלויות בעבודת האדם, על כן, אם האדם מתנהג בחסידות להשפיע חיים וחסד, הוא מעורר כך למעלה את חסד ה' המתגלה בשעת התפילה.

42. שם עמ' 75.

43. 'בית חיינו' גליון 125.

44. דעם רבינוס קינדער עמ' זה.

45. שולחן ערוך יו"ד רמ"ט, י"ד.

פעם הסביר הרבי שנתנית הצדקה - יחד עם שאר ההכנות הנעשות קודם התפילה - היא כיציאה של האדם מהמדירות וההגבלות של מציאותו. כאשר ראשית-כל דואג הוא לנתינת צרכיו של יהודי אחר ולא אודות צרכיו הוא. דבר המביא לקיום שני הפירושים במילה "תפילה" - לשון חיבור ולשון ביטול. בשעה שיהודי יוצא מעצמו ומתבטל - אזי יכול להתחבר ולהתקשר עם הקב"ה⁴⁶.

במקום נוסף כותב הרבי שנתנית צדקה לפני התפילה מוסיפה בכוונת התפילה⁴⁷.

הרבי אף הראה 'מעשה רב', ובכניסתו לתפילה חילק תמיד לילדים מטבעות לצדקה, וכן שם בעצמו כמה מטבעות בקופת הצדקה.

פנינים

אחד ה'תמימים' שנכנס לרבי ליחידות שאל: ברצוני לבקש עצה לסילוק המחשבות זרות. ע"כ השיב לו הרבי: מהסגולות לזה ללמוד חת"ת, ובימות החול לתת צדקה לפני התפילה⁴⁸.

לימוד פרק מ"א לפני התפילה

בריבוי מענות קודש מורה הרבי על הצורך בלימוד פרק מ"א עד תיבת "המלך" (תחילת עמוד ב') ועל הצורך לשננו שוב ושוב, דבר המועיל לריבוי עניינים וביניהם לעניין העצלות, חיזוק בטחון בה', יראת שמים וכיו⁴⁹.

לימוד פרק זה, מקובל היה בפי זקני החסידים שיש ללומדו דווקא קודם התפילה, הטעם לזה הוא כנראה מפני שבפרק זה, ובעיקר בתחילתו מבואר העניין ד"והנה הוי' ניצב עליו", שההתבוננות בעניין זה מעוררת אצל היהודי את ההכרה ב"רוממות האיל יתברך" - ובכך יש לעסוק קודם התפילה וכפי שיבואר לקמן.

במענה לבחור שכתב לרבי "הנני רוצה לפשוט כמה ספיקות שיש לי

46. תורת מנחם - התוועדויות ח"ט עמ' 16.

47. אגרות קודש חח"י עמ' קא.

48. 'הקצרים' עמ' 112.

49. ולדוגמא, באגרות קודש ח"ז עמ' שלא, חח"י עמ' רו, וכן בריבוי מכתבים נוספים.

בכמה דברים שאמר כ"ק אד"ש אלי . . . לכן הנני מבקש את כ"ק אד"ש להסביר לי . . . אם זה מה שכתבתי הוא נכון".

בהמשך המכתב פירט הבחור את הבנתו בנוגע לדרך העבודה: "והדרך להגיע - שיוחקק במוחי שהו"י נצב עליו וכו' - לפי השערתך עד עתה חשבתי שזהו ע"י שאחשוב קודם התפילה בהענינים המובאים שם בתניא פרק מ"א, וכן בתפילה לחשוב בהפסוקים שיכולים להביא לידי יראה. ומזה יבוא שכל היום ישאר רושם שהו"י נצב עליו. זהו מה שחשבתי".

כמענה לדברים אלו, מחק הרבי את המילים "חשבתי ש", וסימן קו תחת התיבות "זהו ע"י שאחשוב . . . בהענינים המובאים שם בתניא פרק מ"א וכן בתפילה לחשוב בהפסוקים שיכולים להביא לידי יראה"⁵⁰.

לעיתים, הרבי אף היה מעודד ומעורר בחורים שהתאוננו על כך שלפי דעתם אין ההתבוננות משפיעה עליהם כלל, וכמו במענה הבא:

"במ"ש שההתבוננות בפרק תניא מ"א מהתחלתו עד לעמוד ב' תיבת המלך הננו רחוק מזה, אל יתרשם מפתויי היצר אלה, כי אם יחזור על הענין במחשבתו איזו פעמים ובמילא ישתקו טענות היצר"⁵¹.

פנינים

יחס מיוחד קיבל ר' יצחק מאיר שיחי' גורארי' מהרבי, בעת ימי בחרותו אף זכה לקבל מהרבי התייחסויות והדרכות מיוחדות בקשר עם מצבו הרוחני.

במהלך שנת תשח"י, בעת לימודו בישיבת תות"ל במונטריאול, כתב ר' יצחק מאיר כמה פעמים מכתבים לרבי בהם התאונן על קשייו בעבודת ה', ועל הרגשותיו שאין הוא מסוגל להשתנות וכו'.

במכתב מיוחד עונה לו הרבי בפרטיות רבה:

"ובמה שמפרט ענינים שגרמו לנמיכת רוח, הרי כבר מלתו אמורה בתניא בביאור מאמר בכ"י תקיעא מסטרא דא וחדוה תקיעא מסטרא דא, ומבאר שם איך שאין סתירה מזה לזה והעיקר שדיעצת הנ"ל אין זה אלא אמצעי בכדי לבוא אל המטרה לימוד התורה וקיום המצות,

50. ליקוט מענות קודש - ה'תשי"ב-ה'תשי"ט עמ' 133.
51. אגרות קודש חח"י עמ' שנו.

והדרך לזה היא שזוהי דרך האמת ששואל אודותה, שיהיו חקוקים במוח זכרונו דברי רבנו הזקן בתניא ריש פרק מ"א, והנה ה' נצב עליו וכו' ומה טוב שילמוד בעל פה מהתחלת פרק זה עד לתיבת המלך (בעמוד ב') וזה צריך להביא שמחה בלב כל האדם⁵².

52. אגרות קודש חח"י עמ' רכו.

פרק ב'

עבודת התפילה

עבודת התפילה

אחד מיסודותיה המרכזיים של תורת החסידות בכלל, וחסידות חב"ד בפרט, הוא הדגש המיוחד והחשיבות העצומה הניתנת לעבודת התפילה. החסידות גילתה והאירה את עומקה הפנימי של התפילה - לא רק כ'בקשת צרכיו', אלא כעניין של חיבור וקשר (כלשון המשנה "התופל כלי חרס", שמשמעותו חיבור). עבור היהודי, התפילה היא ההודמנות להתקשר ולהתאחד עם הקדוש ברוך הוא.

בדורות הראשונים היו החסידים מאריכים בתפילתם שעות ארוכות, מנגנים בהשתפכות הנפש ומתבוננים בגדולת ה'.

הרבי יצא חוצץ נגד הטוענים כי בדורנו, כביכול, עבודת התפילה אינה רלוונטית עוד. הוא הבהיר כי אין כל הצדקה להימנע ממנה, שהרי קיימים עשרות מכתבים והתוועדויות שבהם רבותינו נשיאינו "מרעישים" (מ'שוטרעמט) ותובעים לעסוק בעבודת התפילה. הרבי אף התבטא בחריפות כי "אין כאן המקום לשלול כאלו שטויות וטיפשות (אזעלכע שטותים און טיפשות), ובפרט שנמצאים במקום קדוש, ובמכ"ש וק"ו שעניינים כאלו לא צריך לדבר אפילו ברשות הרבים".

לבחור שהמשפיע בישיבתו התחמק מלהשיב לו על שאלות בעבודת התפילה בטענה כי הוא "בעל נגלה" ואינו שייך לכך, אמר הרבי ביחידות: "יעדער תמים וואס האט געלערענט אין תומכי תמימים, ובפרט לאחרי כמה שנים איז שייך צו עבודת התפילה"² [= כל בחור שלמד בתומכי תמימים, ובפרט לאחר כמה שנים, הינו שייך לעבודת התפילה].

1. שיחות קודש תש"מ ח"ב עמ' 395.

2. דעם רבינס קינדער עמ' קא.

להשוב חסידות לפני התפילה

עניין יסודי ועיקרי בדרכי החסידות, הוא התבוננות ומחשבה בחסידות, על מנת שלימוד החסידות ישפיע על הלומד בחייו היומיומיים. כך לאורך השנים הדריכו המשפיעים את תלמידי התמימים, ואף הרבי עזר על כך כמה פעמים, ובפרט ביחידויות לתמימים. וכפי שאמר הרבי לר' שלמה חיים קסלמן ע"ה ב'יחידות': "הלוואי אלע בחורים וועלען טראכטן חסידות פארן דאווענען פינף אדער צען מינוט"³ [= הלוואי וכל הבחורים יחשבו חסידות לפני התפילה חמש או עשר דקות].

ישנם שלושה סוגי התבוננות: א. התבוננות כחלק מהלימוד, לאחר שמבין את העניין על בריו הוא מתבונן בעומק העניין עד שהמושכל יאיר אצלו. ב. התבוננות לפני התפילה, שעניינה להרגיש את חיות העניין שלמד. ג. ההתבוננות בתפילה עצמה, שעניינה הוא ההרגש האלוקי במה שלמד⁴.

כאמור לעיל, ההתבוננות לפני התפילה הינה הלכה פסוקה בשולחן ערוך. וכך כותב אדמו"ר הזקן: "המתפלל צריך שישעה במקום שמתפלל שעה א' קודם תפילתו כדי שיכוון את ליבו למקום"⁵, "קודם התפילה יחשוב מרוממות האל יתברך ושפלות האדם ויסיר כל תענוגי אדם מלבו"⁶.

פעם דיבר הרבי בחריפות על הצורך בהתבוננות לפני התפילה ואמר:

"יעשה כל אחד ואחד חשבון לעצמו - מתי הייתה הפעם האחרונה שהתפלל בהקדמת ההתבוננות לפני התפילה. . במשך שעה, שישים רגעים, או מחצית השעה עכ"פ!"⁷

בסדר המחשבה ובמה להתבונן היו הוראות שונות מהרבי. היו כאלה שהרבי הורה להם להתבונן ולחשוב במאמר אותו למדו באותו יום לפני התפילה, והיו שהרבי הורה להם להתבונן במאמר מסויים, על פי הוראת המשפיע. סדר המחשבה הוא להתבונן ב"בכך" והמסקנה הנוגעת לעבודת ה' היוצאת מן המאמר.

גם כאשר לא חשים בשינוי הבא כתוצאה מהתבוננות בחסידות, הנחה

3. קובץ 'אבינו רוענו' (ועד תלמידי התמימים העולמי) עמ' 27.

4. 'היום יום', פתגם ליום כ' תמוז.

5. שולחן ערוך אדה"ז אורח חיים צ"ג, א.

6. שולחן ערוך אדה"ז אורח חיים צ"ח, א.

7. תורת מנחם - התוועדויות תשמ"ח ח"ג עמ' 214.

הרבי שאין להתפעל מכך, ולדוגמה ביחידות לר' דוד רסקין ע"ה, אמר הרבי:

"אפילו אם אין מרגיש שום דבר, מכל מקום צריך לחשוב דא"ח, כי בוודאי יפעל [מאחר שחושב דא"ח]. ועכשיו הוא כהולך בעינים סגורות, אבל השמש זורח"⁸.

עבודת התפילה

"וכל מה שיאריך בתפלה, אפילו רגע יותר, הרי זה כקונה חיים לנפשו על כל היום"⁹.

אחד מן היסודות שחסידות גילתה והחייתה מחדש הינו עבודת התפילה. חסידות גילתה את הרובד הפנימי של התפילה - שפירושה הוא התחברות ודביקות באלוקות. כפי הביטוי שנאמר בשם אדמו"ר הזקן: **"להתראות עם 'עצמות או"ס' - זה רק בתפילה"**¹⁰. בכך הסבירו חסידים את סיבת האריכות בתפילה, על מנת ש'יפגשו' ויחיו אלוקות בצורה פנימית.

התבוננות זו וההתחברות לאלוקות דורשת אריכות בזמן, ואם חסר בזמן חסר כוונה גם כן. כראיה לכך הביא הרבי את העובדה שאדמו"ר הזקן כותב באגרת הקודש שהתפילה צריכה לארוך "ערך שעה ומחצה לפחות", ואילו היו יכולים לפעול זאת במיעוט זמן, לא היה דורש אדמו"ר הזקן ובתוקף כל כך גדול את האריכות בתפילה¹¹.

מלבד החיבור לאלוקות בתפילה, עניינה של עבודת התפילה היא לפעול על הנפש הבהמית. בקונטרס התפילה אומר אדמו"ר הרש"ב כי עיקר ירידת הנשמה הוא בשביל בירור וזיכוך הכוחות הטבעיים, אשר זה יכול להיפעל רק ע"י התפילה¹². פעם אמר הרבי ששני העניינים שבתפילה - חיבור הנפש האלוקית לאלוקות ובירור הנפש הבהמית - קשורים זה בזה בקשר בל ינתק, כיוון שאילו לא פועלים בירור בנפש הבהמית, הנפש האלוקית לא ממלאת את תפקידה וממילא חסר בחיבור

8. קובץ 'אבינו רוענו' (ועד תלמידי התמימים העולמי) עמ' 22.

9. אגרות קודש אדמו"ר הזקן עמ' תקיז.

10. ספר השיחות תש"א עמ' 42.

11. 'הנחה פרטית' (הר"י הרצל) משיחת ש"פ נח תשכ"ה.

12. קונטרס 'התפילה' אות יג.

שלה לאלוקות¹³. גם מי שאינו מרגיש זאת, עליו לדעת שוודאי התפילה פועלת על המידות, מוסיפה ביראת שמים ובהבדלה מענייני העולם¹⁴.

גם אם מחמת התפילה באריכות מפסיד עניית קדושה וכדו', היות וכוונת התפילה הינה העיקר, אין לקצר מההתבוננות, אפילו לשמיעת קדושה¹⁵.

אמנם, תלמיד בישיבה הינו מוגבל לסדרי הישיבה, ולעיתים האריכות בתפילה מפריעה לסדרים. הנה, ראשית כל, ישנה החשיבות של תפילה במתינות והתבוננות בפירוש המילות ולא דווקא האריכות בזמן - וכפי שכותב אדמו"ר הרי"צ לכמה מתלמידי הישיבה, בנוגע לסדר הנכון בתפילה:

"עבודה שבלב היא תפלה במתינות - לא באריכות אלא במתינות - כמדבר לפני חכם גדול ומה גם בעמדו לפני ממ"ה הקב"ה, בשמיעת פירוש המלות מהשבחים וזמירות והעיקר מהתחנות ובקשות שצריכות להיות בשימת לב עכ"פ מה שהוא מבקש, שהלא גם בגשמיות אם מי שהוא מבקש מאדם איזה בקשה באופן כמו שמתפלל אשר שפתותיו נעות בלי דעת מה הוא מדבר ואומר, הלא הי' זה שהוא מבקש ממנו משליכו החוצה"¹⁶.

שנית, ידוע מה שסיפר אדמו"ר הרי"צ אודות מנהג חסידים הראשונים שהיו מחלקים את ההתבוננות בתפילה - בענייני אלוקות ובכוונת פירוש המילות לכמה חלקים. בכל כמה ימים היו מתבוננים בחלק אחר מנוסח התפילה, כך שלאחר זמן מסויים היו מסיימים להתבונן בכל חלקי התפילה¹⁷. כך גם הורה הרבי למי שמצד סדרי הישיבה אינו יכול להאריך בתפילה כיאות¹⁸.

הוראה נוספת שניתנה לבחורים הייתה, שבאם אין אישור מהנהלת הישיבה להתפלל באריכות במהלך השבוע, הרי שהאריכות בתפילה תהיה בעיקר בשבתות ויו"ט, ובימות החול יש להתמקד בהתבוננות בפירוש המילות בלבד¹⁹.

בשבת פרשת בשלח תשנ"ב, גילה הרבי רובד חדש במושג עבודת

13. תורת מנחם - התוועדויות ח"ד עמ' 329.

14. אגרות קודש ח"ה עמ' שכה. ח"ט עמ' רצה.

15. שם ח"א עמ' קעו. וראה להלן בערך "תפילה בציבור".

16. אגרות קודש אדמו"ר מוהרי"צ ח"ח עמ' רכב.

17. אגרות קודש ח"י עמ' קכ"ו.

18. שם עמ' קנ"ג.

19. שם ח"כ עמ' נ"ב.

התפילה בתקופתנו. הרבי דיבר במילים מיוחדות על עבודת התפילה בקול ומתוך שירה, והסביר כי כעת צריכה השירה להיות "מצד הדביקות וההתכללות בהעלין, כהכנה והתחלה ל'שיר חדש' דלעתיד לבוא"²⁰.

פנינים

ביחידות לר' מאיר צבי גרוזמן ע"ה אמר הרבי: "תומכי תמימים' אן עבודה פנימית קען ניט זיין, אזוי ווי ס'איז מבואר אין די קונטרסים. איי, שטעטער צו די 'סדרים', צו 'נגלה', איז דאך פאראן שבת, יום טוב, וואס ס'איז נישטא קיין סדרים פון 'נגלה'. ס'איז דא ערב שבת, ערב יו"ט. ס'איז דא יומא דפגרא, ס'איז דא בין הזמנים. און בכלל מאנטיג או דאנערשטיג, און בכלל ווען ס'פילט זיך אז מ'דארף"²¹ [= 'תומכי תמימים' ללא עבודה פנימית - לא יכול להיות, כפי שמבואר בקונטרסים. ומה שזה מפריע ל'סדרים' של 'נגלה' - הרי יש שבת ויום טוב שאין 'סדרים' ב'נגלה', יש ערב שבת וערב יום טוב, יש 'יומא דפגרא', יש 'בין הזמנים', ובכלל בשני וחמישי, ובכלל כשנרגש שזה נדרש].

תפילה מתוך הסידור

"כ"ק מו"ח אדמו"ר נהג להתפלל את כל התפילות מתוך הסידור (מלבד עניינים מיוחדים), אע"פ שבוודאי ידע את כל התפילות בע"פ, וכך נוהג גם אני - כפי שראיתי את הנהגתו של כ"ק מו"ח אדמו"ר"²².

ידועה הקפדתו והנהגתו של רבינו להתפלל מתוך הסידור דווקא, זאת כיוון שראה שכך נהג אדמו"ר הרי"צ; ואנן חסידים - נעניי אבתריה.

מלבד זאת, מספר פעמים הרבי דיבר ועורר על החשיבות והמעלה בתפילה מתוך הסידור. בין הדברים אמר הרבי שזו סגולה שלא להסיח דעת מהתפילה, ובוודאי שלא להחסיר תיבות בתפילה²³.

הרבי אף אמר שגם כאשר מפני הדבקות או ההתעמקות מתפלל בעניינים סגורות, יש לפתוח את הסידור במקום בו מתפלל, כי עצם

20. ספר השיחות תשנ"ב ח"א עמ' 320.

21. קובץ 'אבינו רוענו' (ועד תלמידי התמימים העולמי) עמ' 32.

22. תורת מנחם - התועדויות תשמ"ג ח"א עמ' 145.

23. דעם רבינס קינדער עמ' קט.

העניין שהסידור פתוח 'תופס' את המחשבה, מועיל לכוונה ועוזר להינצל ממחשבות זרות²⁴.

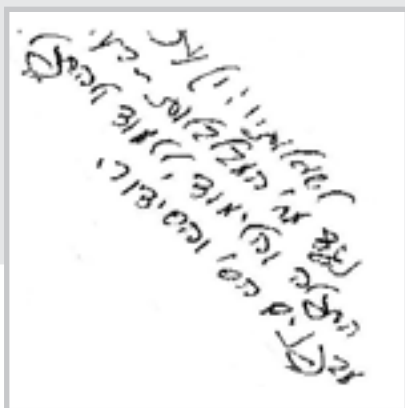
פעם כתב הרבי לא' שהתלונן על מצבו בתפילה ועל כך שלעיתים הוא כופל תיבות:

"העצה היעוצה לזה היא להתפלל מבפנים הסידור; ובלאו הכי נכון הדבר ועצה לכמה עניינים"²⁵.

פנינים

פיענוח הכתי"ק:

לשאלותיו: (1) עצ(ה)
נגד מח' המבלבלות - בעת
התפילה והלימוד, ללמוד
ולהתפלל(ל) מבפנים הספר
והסידור.

תפילה בציבור

"נהניתי ממה שכותב אודות הזהירות שלו בתפילה בציבור"²⁶.

החשיבות של תפילה בציבור עומדת ביסודה של התפילה, שכן, התפילות 'כנגד תמידין תיקנום'²⁷, וקרנן התמיד הוא קרבן ציבור. אשר על כן, עיקר התפילה היא בציבור²⁸.

מפני ההדגשה שניתנה בחסידות לעבודת התפילה, וכביכול העדפת

24. אגרות קודש חח"י עמ' קכ"א.

25. שם עמ' קכ"ו.

26. אגרות קודש ח"ט עמ' רמ"ד.

27. ברכות כ"ו ע"ב.

28. תורת מנחם - התוועדויות חפ"א עמ' 168.

האריכות בתפילה על פני התפילה במניין, נוצרה חלישות מסויימת בחשיבותה של התפילה במניין.

מחשבה זו בטעות יסודה. ראשית כל בנוגע לעוסקים בעבודת התפילה, כותב אדמו"ר הרי"צ ש"הוד כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים . . . סידרו . . . כי ישמעו כל התפילה, קדישים, ברכו, קדושה, קריאת התורה והקדישים דתפילת ציבור, ואחר-כך להתפלל במתינות איש איש כפי השגת יד שכלו בהעבודה שבלב"²⁹.

כפתרון לשילוב בין עבודת התפילה לתפילה בציבור, כותב הרבי שיש להתחיל את התפילה עם הציבור, ואף שמאריך בתפילה יותר מהציבור, כיוון שמתחיל עם הציבור יש בזה "מעין" תפילה עם הציבור³⁰.

אמנם כאשר אין מתפללים באריכות, וודאי הדבר שחוב גמור הוא להתפלל עם הציבור, וכפי שנפסק ב'שולחן ערוך'. בפרט על פי המבואר בארוכה בחסידות אודות מעלתה של תפילה בציבור³¹.

ביחידות לר' ניסן נמנוב ע"ה עוררו הרבי על תיקון טעות זו: "העניין של תפילה בציבור נעשה מאוד זנוח בזמן האחרון, וצריך לחזק את זה מאוד . . . למי שאינו מתפלל באריכות אין לו שום היתר לפטור את עצמו מתפילה בציבור", ואז הוסיף הרבי בצער ואמר: "יש החושבים שעניין התפילה בציבור מיועד עבור ילדים קטנים וכיו"ב, ואינו אמת"³².

חשוב לציין, כי כמעט בכל התוועדות ביי"ט כסלו, הזכיר הרבי את מאמר רז"ל על הפסוק "פדה בשלום" - "כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הציבור, מעלה אני עליו כאילו פדאני לי ולבני מבין אומות העולם".

קריאת שמע על המיטה

כשם שבעל מלאכה, היודע כי הצלחת עסקיו תלויה במעקב תמידי אחר מצבם, נוהג לערוך מעת לעת חשבון מפורט כדי לעמוד על טיב עסקיו - כך נדרש מכל יהודי לערוך לעצמו חשבון נפש, ולבחון את מעמדו ומצבו בעבודתו עם קונו.

העת הראויה לחשבון זה היא זמן קריאת שמע שעל המיטה. וכפי

29. ספר המאמרים תש"ט עמ' 99.

30. אגרות קודש חח"י עמ' פא.

31. ספר המאמרים מלוקט ח"ד עמ' שכא.

32. קובץ 'היכל מנחם' ח"א עמ' ריו.

שכותב הרבי "בטח שמע מפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר, אשר כמו שבעסק מוכרח לדעת מעמד ומצב העסק שזהו בא ע"י חשבון צדק, ובכל זה ישנם זמנים מסוימים לעריכת חשבונות, שע"פ רוב הם בסוף השנה, ובאם יעשה חשבון בכל שעה ושעה, הנה נוסף על בזבוז הזמן והכחות יבלבל ג"כ להעסק. כי עסק ברובא דרובא צריך להעשות בהרחבה ובטחון, וכמ"ש הרחב פיך ואמלאהו, וחשבון ענינו מדידה וצמצום תנועה הפכית. הנה עד"ז הוא ג"כ בעסק התורה והמצות, שזהו עסק האדם העיקרי שבריאתו הוא לשמש את קונו, שלכן קבעה תורתנו הק' - תורת חיים - זמנים מיוחדים לעריכת החשבון שהם ברובא דרובא בסיום כל תקופה, היינו בק"ש שעל המיטה חשבון על היום שעבר כו"³³.

ומכל הנ"ל יובן עד כמה חשובה אמירת קריאת שמע והכוונה המיוחדת הנדרשת בה. משום שבאמצעות חשבון הנפש ניתן לדעת את מעמדו ומצבו, מה עדיין חסר לו בעבודתו ובמה צריך הוא להשתפר.

ואכן, לאחר שגומר היהודי לעשות עם עצמו חשבון נפש אמיתי במה שפעל במשך היום ובמה עליו להוסיף בעתיד, אזי כל עבודתו ביום המחר תיראה אחרת.

וכפי שהביא אדמו"ר הרי"צ בשמו של אביו - אדמו"ר הרש"ב: "התחלת העבודה היא מקריאת שמע שעל המיטה, כאשר קוראים קריאת שמע - השינה היא אחרת, וכשמקיצים ממנה - אומרים "מודה אני לפניך", מתבוננים מיהו ה"לפניך", והרי זו התחלה טובה לענין העבודה"³⁴.

במענה מיוחד לא' שאל אודות אופן העבודה בקריאת שמע שעל המיטה, האם צריכה היא להיעשות במרירות או שמא באופן של שמחה דווקא, כותב הרבי "נוסף על הכלל השוה בכל - חשבון מהמחדו"מ דהיום שעבר, ישנם פרטים השייכים לכל א' ותלוי בתכונת הנפש, המצב בתומ"צ וכו' - שלפעמים זקוקים לעודד את הרוח ולרוממו ולפעמים לצד ההופכי, ועד"ז בענינים פרטים יותר"³⁵.

מענה נוסף לאחד מהתמימים ששאל את הרבי ביחידות אודות סדר קריאת שמע שעל המיטה כשהוא עייף מאוד, השיב הרבי: "צריכים לקרוא קריאת שמע עד 'המפיל' מיד לאחר מעריב, היינו גם כשאינו עייף

33. אגרות קודש ח"א עמ' צח.

34. לקוטי דיבורים (בלה"ק) ח"ג עמ' 725.

35. אגרות קודש ח"כ עמ' נג.

עדיין, ואח"כ יכול עדיין לעשות איזה דברים שצריך וכו', ואת ברכת
'המפיל' לומר אחר כך³⁶.

פנינים

מספר הרב שלמה שיי' זרחי, מנהל ישיבת תות"ל המרכזית - 770:

"בנוגע ל'קריאת שמע שעל המיטה' זכיתי לשתי הדרכות מיוחדות
מהרבי - האחת, שעניינה של 'קריאת שמע שעל המיטה' שייך אמנם
לזמנים מיוחדים - ליל שישי, ערב ר"ח, חודש אלול, אך אדם נורמלי
עושה כל יום חשבון ממה שעשה במשך היום, זאת אומרת - מסביר
ר' שלמה - ש'חשבון נפש' הוא דבר פנימי יותר, איפה האדם עצמו
מונח - מה תופס אצלו מקום וכו', אך חשבון בנוגע למעשים - איך
האדם התנהג בפועל ממש שייך לכל יום.

עוד הוראה מיוחדת בעניין זה לה זכיתי - הרבי אמר לי פעם
ביחידות לחשוב חסידות קודם 'קריאת שמע שעל המיטה'³⁷.

36. דעם רבי'נס קינדער עמ' קטו (בתרגום חפשי ללה"ק).
37. קובץ "אבינו רוענו" (ועד תלמידי התמימים העולמי) עמ' 70.